

Ligia Noronha – Anant Sudarshan (eds.): India's Energy Security.

1st ed. London – New York: Routledge, 2009, 241 stran, ISBN 978-0-415-46838-1.

Série publikací vydavatelství Routledge zabývající se jižní Asií byla v minulém roce vhodně doplněna o knihu *India's Energy Security*. Tuto knihu jistě ocení všichni, jež se energetickou bezpečností jihoasijského regionu zabývají, neboť se na rozdíl od nespočtu publikací rozebírajících energetickou politiku čínského giganta zaměřuje na neméně významného nového spotřebitele v globálním energetickém systému, jež je však často a – dá se říci i – neprávem opomíjen.

Publikace je ve své podstatě souborem analýz a pohledů na různé aspekty indické energetické bezpečnosti. Jejich pečlivým výběrem a řazením do čtyř tematických částí vzniká však ucelený strukturovaný sborník, jenž přes definici energetické bezpečnosti a její obecné aspekty přechází ke konkrétní energeticko-bezpečnostní problematice země. Příspěvky jednotlivých autorů a autorek z politické, akademické i ryze obchodní sféry pokrývají jak vnitrostátní, tak i mezinárodní otázky spojené s indickou energetickou bezpečností, rozebírají její povahu a jednotlivé dimenze. Z pohledu Evropana je publikace o to zajímavější, neboť se na problematiku energetické bezpečnosti dívá specificky optikou rozvojového státu. Klasický koncept energetické bezpečnosti tak obohacuje o nový rozměr, jenž není v dílech západních autorů obvykle uvažován.

Podstatu energetické bezpečnosti Indie vysvětluje hned první ze čtyř tematických částí s názvem *Výzvy indické energetické bezpečnosti*. Zatímco je v rozvinutých spotřebitelských zemích energetická bezpečnost spojována především s problematikou stabilních dodávek za rozumnou cenu, první část knihy upozorňuje na dva základní rozměry konceptu energetické bezpečnosti – na energii a ekonomický růst a na energii a chudobu. Klasický západní model uvažování, jež se ve své podstatě zaměřuje především na geopolitické otázky a zkoumá vazby mezi energetikou a zahraniční politikou (možnosti zajištění bezpečnosti námořních transportních tras a klíčových přepravních uzlů, roli strategických investic a rozvoj globálního trhu s energiemi či otázku energetické soběstačnosti daného státu...), tak autoři obohacují o pohled rozvojového státu, jehož primárním cílem je zajištění přístupu k energetickým zdrojům majoritě obyvatel: „*Chápeme-li totiž pojem energetické bezpečnosti jako ochranu proti hrozbám spojeným s užíváním zdrojů energie, potom se otázky spojené s energetickou bezpečností značně rozšiřují. Je třeba zkoumat hrozby spojené s užíváním zdrojů energie spadající do obou výše uvedených kategorií: ty, které ovlivňují ekonomický růst, a ty, které jsou spojeny s chudobou*“ (Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 5). Převážně z mezinárodněpolitického pohledu pak pojem dále rozšiřuje otázka klimatických změn přičítaná spalování fosilních paliv. Dospíváme tak k několika dimenzím energetické bezpečnosti, jež kromě stabilních dodávek zdrojů energie za rozumnou cenu, zajištění ekonomického rozvoje a ochrany životního prostředí reflektuje i potřebu omezit chudobu a potřebu lidského rozvoje.

Energii a chudobě se ostatně samostatně věnuje závěrečná kapitola první části knihy. Až 50 % obyvatel miliardové Indie je odkázáno na tradiční zdroje energie (palivové dříví, hnůj, zbytky jídla...) a až 31 % obyvatel nemá přístup k elektřině. Kapitola upozorňuje především na zdravotní rizika spojená se spalováním znečištěných paliv a na obtížnost vystoupení z kruhu chudoby bez přístupu k moderním zdrojům energie. Ekonomický rozvoj a potlačení chudoby patří k primárním cílům Indie. Zároveň však usiluje o omezení vzrůstající energetické spotřeby země. Jak tvrdí Surya Sethi, „*oddělení ekonomického růstu od růstu spotřeby energií a zároveň zajištění všeobecného přístupu obyvatel k životně důležitým zdrojům energie*“ (Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 20), to je hlavní výzva zajištění indické energetické bezpečnosti.

Druhá a nejobjemnější část publikace se pak již pod názvem *Globální kontext: obchod a geopolitika* věnuje tomu, co je v transatlantickém prostoru nejakcentovanější, tj. závislosti na dovozu nerostných surovin a bezpečnostním rizikům s tím spojeným. Přesto je i zde patrná poněkud odlišná optika nazírání, a to i v rámci užití terminologie (například pojem západní Asie označuje skupinu států, kterou běžný Evropan rozumí pod pojmem Blízký východ). Pro akademické pracovníky, politiky či vědce činné v oblasti mezinárodních vztahů či strategických a bezpečnostních studií se jistě jedná o nejzajímavější část celého sborníku, jež od rozboru globálního trhu s energetickými surovinami přes analýzu situace v jižní Asii dospívá až ke specifickým otázkám indické energetické bezpečnosti.

V důsledku vzrůstající závislosti na importu surovin ze zahraničí a na potřebě získat rozvinuté technologie zahájila Indie (podobně jako Čína) rozsáhlou „energetickou diplomacii“, spočívající v proaktivní mnohostranné angažovanosti v regionech energetických producentů a v aktivní účasti na rozvoji nových nalezišť, plynovodů či zpracovatelských zařízení. Významná je jak bilaterální spolupráce Indie s producenty, tak i multilaterální kooperace v rámci asijského regionu. Talmiz Ahmad však v tomto ohledu zdůrazňuje skutečnost, že „Indie nevidí úsilí o vlastní, asijskou či globální energetickou bezpečnost na pozadí soupeření či konfliktu“ (Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 69), naopak vyzdvihuje nutnost kooperativního přístupu jak na bilaterální, tak i regionální či mezinárodní úrovni: „... uspokojení globální poptávky po ropě a získání investic potřebných k zajištění dostatečných dodávek energetických surovin vyžadují odmítnutí politických neshod založených na úzkém národním smýšlení...“ (Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 69).

Na tomto místě je však třeba zdůraznit, že i indická energetická politika není – podobně jako ta čínská – pro západní spotřebitelské státy zcela bezproblémová. Otazník se může vznášet především nad aktivitami Indie v Íránu a nad její snahou vybudovat plynovod z Íránu přes Pákistán do Indie. Zatímco z pohledu indické energetické bezpečnosti se projekt jeví zcela oprávněný, například ze strany Spojených států amerických podléhá značné kritice, neboť narušuje zájmy USA na vývoji v Íránu. Nedovolím si však nepoznamenat, že indické energetickobezpečnostní aktivity jsou ze strany západních mocností mnohem méně kritizovány než například aktivity čínské, přestože mají často značně podobný charakter.

Druhá část publikace tak ve své podstatě vyvolává obdobná dilemata, jako jsou akcentována v případě Číny. Ze strany západních spotřebitelů na jedné straně nesouhlas s tím, že oba spotřebitelé své působení ve „sporných“ producentských zemích nijak nepodmiňují a často přehlížejí politické či sociální poměry v zemi (Írán, Súdán...). Ze strany nových spotřebitelských zemí pak určitá oprávněnost působení v kritických zemích už vzhledem k tomu, že jsou tradiční oblasti dávno rozebrány západními spotřebiteli, či argument, že tím obohacují světový trh o nové zdroje ropy a zemního plynu, a tím globální energetickou bezpečnost zvyšují (přestože v rychlosti a úspěšnosti vyjednávání a výstavby nových projektů má Čína oproti Indii značný náskok). S rostoucím významem Indie v globálním energetickém systému tak identifikuje C. Raja Mohan dvě výzvy, jimž musí Indie čelit: vhodně revidovat politiku vůči producentským zemím a přijmout důsledky svého rostoucího vlivu, neobhajovat tedy charakter svého působení snahou neintervenovat do poměrů dané země, ale přijmout zodpovědnou politiku, jež bude chránit indické zájmy a zároveň přispívat ke kolektivnímu prospěchu na globální úrovni (Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 132).

V rámci rozboru druhé sekce se ještě zmíním o tom, že obsahuje zajímavé porovnání Číny a Indie. V obou případech jde o energeticky náročné ekonomiky, závislé na spalování pevných paliv a na zahraničním importu ropy. Kapitola nachází proto řadu oblastí potenciální spolupráce obou zemí přes propojování elektrických sítí, budování strategických ropných zásob, úspory a efektivitu až po kooperaci na vývoji nových technologií. Škoda jen, že není více rozebrána i otázka vzájemné spolupráce při ochraně námořních tras a klíčových přepravních uzlů, jež by zcela odpovídala zásadám energetické bezpečnosti, jak je

definuje například Daniel Yergin (*Yergin, 2006*). Na otázku, zda je taková kooperace do budoucna zcela nemožná, druhá část neodpovídá, přestože se zajištění bezpečnosti námořních přepravních tras rozsáhle věnuje.

Převážně vnitropolitická opatření posilující energetickou bezpečnost Indie (úspory a efektivitu ve využití zdrojů energie) pak rozebírá třetí část publikace s názvem *Spotřeba energie a technologická řešení*. Autoři této sekce upozorňují především na výraznou spojitost mezi životním stylem obyvatel a spotřebou energií, jež se projevuje zejména v dopravním a bytovém sektoru. Nedostatečné zavádění hromadné dopravy, slabá koordinace mezi rozšiřováním měst, výstavbou silnic a posilováním spojů, včetně nevyhovující úrovně dopravních prostředků vedou obyvatelstvo k preferování osobní přepravy. Vážne aplikace moderních technologií a čistých zdrojů energie. V bytovém sektoru jsou za hlavní problémy považovány obavy obyvatel z počátečních nákladů, jejich nedostatečná informovanost a absence vhodných regulací a monitoringu. Podobné problémy autoři zdůrazňují i v případě výstavby nových budov, kde by však užití vhodných materiálů a designu mohlo spotřebu energií výrazně omezit. Za příklad úspěšného zavádění úsporných opatření a efektivního využití zdrojů energie je považováno Japonsko, jemuž je věnována samostatná podkapitola. Jak tvrdí Pradeep K. Dadhich, přitom i v Indii může být dosaženo významné redukce spotřeby energie, a to „*intervencí v oblasti získávání energií a u konečných spotřebitelů v dopravním a bytovém sektoru... Zcela nezbytné je dále posílit produkci energie z domácích zdrojů a agresivně adaptovat úsporné technologie ve všech sektorech ekonomiky*“ (*Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 177*). Nedostatek podnětů k aplikaci úsporných opatření a otázku, proč nejsou dostupné technologie dostatečně uplatňovány, zkoumá závěrečná kapitola třetí části.

Čtvrtá závěrečná část publikace pak pod názvem *Jaderná energie v Indii – polemika* rozebírá silné a slabé stránky jaderné energetiky a ptá se, zda může být v krátkodobém výhledu vhodným posílením indické energetické bezpečnosti. Sekce nabízí dva protichůdné pohledy, z nichž první prezentovaný Ravim B. Groverem považuje jadernou energii za ekonomicky konkurenceschopný, oproti spalování fosilních paliv environmentálně akceptovatelný a bezpečný zdroj energie (*Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 193–207*). Druhý pohled autorů M. V. Ramany a J. Y. Suchitry upozorňuje však na rizika jaderné energetiky – na rizika environmentální, spojená s jaderným odpadem a s drastickými následky nehod, na rizika bezpečnostní vzhledem k možné návaznosti civilního a vojenského užití a také na častou neekonomičnost výstavby a provozu –, a proto odmítá její rozvoj (*Noronha – Sudarshan /eds./, 2009, s. 207–222*).

Závěrem je třeba zopakovat, že publikace *India's Energy Security* je žádaným a uceleným doplněním literatury zabývající se novými světovými spotřebitelskými státy. Ekonomický růst a rostoucí energetická spotřeba v Číně a v Indii významně ovlivňují globální energetický systém, kde politiky obou zemí získávají na významnosti. Publikace přitom dokládá především nutnost spolupráce tradičních spotřebitelů s novými spotřebitelskými zeměmi, ať už mají být opatření posilující energetickou bezpečnost zaváděna v transatlantickém prostoru od sedmdesátých let minulého století nadále účinná, či mají-li být úspěšně řešeny globální otázky environmentálního charakteru v důsledku celosvětového spalování fosilních paliv. Uvědomění si rozdílnosti v nazírání na energetickou bezpečnost a možné specifčnosti problémů v rozvíjejících se zemích, jež obvykle nejsou v západním světě reflektovány, může k vzájemné spolupráci výrazně přispět. Z tohoto úhlu pohledu je však možné za slabou stránku publikace považovat především nedostatečnou identifikaci hlavních výzev vzájemné spolupráce mezi světovými spotřebiteli, a to zejména ve vztahu Číny a Indie. Nastínění hlavních doporučení, jak se vyrovnat s palčivými geopolitickými otázkami (například výše zmiňovaná ochrana námořních transportních tras a klíčových přepravních uzlů), jak rozvíjet spolupráci a budovat důvěru ve vzájemných vztazích a potlačovat rostoucí strategické i nacionalistické cítění v energetickobezpečnostních politikách obou zemí, by bylo jistě přínosné.

RECENZE

Publikaci ocení především akademičtí pracovníci či političtí činitelé, jež se angažují v oboru mezinárodních vztahů, strategických a bezpečnostních studií, či se přímo specializují na otázky energetické bezpečnosti a na region jižní Asie.

Hedvika Kodoušková

Literatura

- Yergin, Daniel (2006): Ensuring Energy Security. Foreign Affairs, Vol. 85 (2006), No. 2, s. 69–82.